

1848 kincstári pénzügyei, avagy a nemzeti fizetőeszköz születése

A XIX. századi nagy német jogtudós *Friedrich Karl von Savigny* szerint: „a történelem az egyedüli útja annak, hogy saját álláspontunkról valódi ismereteket nyerhessünk”. Ezt szem előtt tartva célszerű néhány gondolatot közreadni 1848 önálló magyar pénzügyeiről.

Werbőczy István Hármaskönyve Előbeszédében az ókori görög epikuszt Hesiodost idézi: „mert a birodalmakat fegyverrel szerzik, de törvényekkel tartják meg”.

Ez a vér nélküli forradalomra is igaz vívmányait csak rendezett jogviszonyok, honvéderő, működőképes gazdaság és erős pénz esetén lehet megtartani. *Petőfi* maga is ezt írta naplójába: „én csak arra vagyok hivatva, hogy az első lökést tegyem.” Meg kellett tehát oldani a Habsburg dunai monarchia területén kitört és első szakaszban győztes polgári forradalom legfontosabb követeléseit, a polgári átalakulást, az alkotmányos rendszert, a népképviselői parlamentet és annak felelős kormányt. Ebben volt kulcsszerepe *Kossuth Lajos*nak a Pozsonyi országgyűléseken a reformpárti ellenzék legnagyobb hatású vezérének, aki hangsúlyozta: „A szabadságnak jogszerű rend és jogszerű nyugalom kell”.

1848. március 3-i hatalmas szónoklatában - amely március 13-a után Bécs népét is lelkesítette - kimondta: „alkotmányos életünk kifejtésére s nemzetünk szellemi és anyagi javára hozandó törvényeink csak azáltal nyerhetnek életet és valóságot, hogy végrehajtásukkal független nemzeti kormány leszen megbízva ..., melyet minden reformaink alapfeltételének s lényeges biztosítékának tekintjük”.

Az európai gazdasági válság miatt is elsőrendűnek tartotta az önálló pénzrendszert, feltételeit annak, hogy „kötelességeink teljesítéséről okszerű gazdálkodással gondolkodhatunk s polgáraink pénzviszonyait minden veszélyes fluctuációk ellen biztosságba helyezhetjük”.

Kossuth ezzel - Szekfű Gyula szerint - „márciusban megtalálta hivatását, a nemzet élni vágyó független érzéseinek harsonása lett ... a magyarság lelkéből lelkedzett hirdetője”. Igaz *Széchenyi* szerint Kossuth „a szívhez szól ahelyett, hogy az észhez szólna”. A felirati javaslatot az alsóház elfogadta, de a főrendek ülést sem tartottak. A március 13-i első, véres bécsi forradalom kellett ahhoz - amelynek híreit és Metternich bukását másnap Kossuth terjeszti elő az alsótáblán - hogy a felsőház is elfogadja, s így az országgyűlés küldöttsége a nádor vezetésével átadhatja Bécsben. Ennek eredménye a március 17-i leirat, a magyar független, felelős minisztérium Gróf *Batthyány Lajos* vezetésével, Kossuth Lajos pénzügyminiszteri kinevezésével történő megalakulása.

Kossuth pénzügyminiszterként nagy érzékenységű temperamentummal jelölte ki, vitte véghez a radikális megoldásokat, míg *Batthyány* Bécsben összeszorított fogakkal kereste az osztrák hálóból kivezető utat, a törvényesség ösvényét. A pesti nép és Kossuth szakadatlan nyomására a rendi országgyűlések történetében ismeretlen gyorsasággal, rövid két hét alatt alapvető törvények egész sorát dolgozzák ki az Ő útmutatásai szerint.

Az 1848. április 11-i III. törvénycikk többek között kimondja: „mindazon tárgyakban, melyek eddig a m.k udvari kancelláriának, a k. helytartó tanácsnak, s a k. kincstárnak köréhez tartoztak a végrehajtó hatalmat a magyar minisztérium által fogja gyakorolni. A minisztérium az ország jövedelmeinek és szükségleteinek kimutatását, s a múltra nézve az általa kezelt jövedelmekről számadását országgyűlési megvizsgálás illetőleg jóváhagyás végett évenként az alsótáblánál bemutatni köteles.

A magyar pénzügyek adminisztratív függetlenítése, pénzügyi intézményeink alárendelt helyzetének megszüntetése, a kincstári jövedelmek kihurcolásának megakadályozása pénzügyminiszterségének legsürgősebb kérdése volt. Ezekről a napokról következőképpen írt: „a pénzügyminiszternek, midőn üres kincstárt veszen át, s minden éjjel azon gond kíséri ágyába, honnan fogja a legközelebbi hetek rendes költségeit fedezni, talán az volna kötelessége, hogy minden új kiadás ellen kézzel-lábbal szabadkozzék. Én ezt nem tevém. Ha pénzt kértek a hon védelmére, a nemzet becsületének, a törvény szentségének feltartására ... csak azt fontoltam meg, melyik út-mód jobb, melyik célszerűbb, de feleletem mindig az vala: csak rajta! Rajta!” Utólag élete legnagyobb áldozatának tartotta „a pénztárcát elvállalni”, maga *Batthyány* is úgy gondolta, ez a tárca „megtöri emberét.”

1848. májusára súlyos bizalmi, kereskedelmi, pénzügyi válság alakult ki az Osztrák Nemzeti Bank korlátozta a bankjegyek ezüstre való beváltását, az ezüst - a jó pénz - eltűnt a forgalomból. A pénzforgalom megbénulása a kincstár bevételeit is hátrányosan érintette, május közepén csak félmillió forint volt a kincstárban, ami a katonaság számára is kevés volt. Kossuth a tőkeszerzés két útja közül külső kölcsön felvételével nem számolhatott, így a hazai megtakarításokat próbálta mozgósítani kamatozó kincstári utalványok kibocsátásával, másrészt az önálló bankjegy kibocsátás feltételeit dolgozta ki, tárgyalásokat kezdve a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankkal. Egyébként már évekkorábban arról értekezett, hogy a pénzforgalom bővítése céljának az a bankjegy felel meg „melyet a birtokos kívánságára az országos kincstár akár mely perczben készpénzül beváltani ajánlkozik”.

12,5 MFt bankjegy kibocsátását tervezte 5 millió ércfedezet mellett. Erről a következőket írta: „a szükséges ezüstpénzalapot egy részben a kamatos kincstárutalványok eladásával szándékozom kiteremteni s ezért bizodalommal szólítok fel minden jóakarátú hazafit, hogy a kamatos magyar kincstári utalványok mihamarébbi megvételéhez járulni szíveskedjék”. Emellett a kormány május 19-én felhívást bocsátott ki közadakozás végett. „minden eldugott forint egy csepp vér mely a nemzet ereiből haszontalanul elvonatik” írta Kossuth.

1848. június 1-én levelet intézett Szabolcs Vármegye Közönségének, ebben kifejti, hogy: „az arany és ezüst nemű ajánlatok pénzzé veretés céljával szabadrendelkezésre jogot kell adjanak, egyébként köz szükségek fedezésére módot nem nyújtanak, pénzkibocsátás alapjául nem szolgálhatnak.” Augusztus elején - a vagyonosok közömbössége miatt - mindössze 500.000 forint ércfedezetet tudott átadni a Pesti Magyar Kereskedelmi Banknak és augusztus 14-én forgalomba kerültek az első magyar gondos és szép kivitelű egy és kétforintos bankjegyek. A kereskedelmi bank a pénzügyminiszterrel kötött szerződés tartama és keretei között így a magyar állam jegykibocsátó bankja lett.

A történelmi jelentőségű bankjegykibocsátást Kossuth következőképpen értékelte: „pénzügyünk valódi függetlenségének alapját tesszük le általuk, s teljes név szerint értékben álland meg hitelök viszontagság közepette is, mert szilárdabb fedezettel bankjegyek még sehol és soha nem valának kibocsátva”. Ugyancsak augusztusban - minden oldalról tornyosuló veszedelmek között - nyújtotta be

Kossuth az országgyűlés elé az első önálló magyar költségvetést, amely tartalmazta a bankjegykibocsátásról szóló beszámolót, a 1848. második félévi és az 1849 éves költségvetést a tervezett új adórendszerrel együtt. Annak bevezetéséig a pénzügyi feszültségek tompítására a kormány kénytelen volt a várható jövedelmek fedezete mellett Kossuth szavaival élve „parancsolt értékbeli papiros pénz” kibocsátáshoz folyamodni.

Az 5 Ft-os Kossuth-bankók 1848. szeptember 6-án jelentek meg, amelyek félévig voltak forgalomban. Sajnos Pest eleste után az ércfedezet is az ellenség kezére jutott és az orosz-osztrák térnyerés következtében a magyar bank- és államjegyekre elkobzást követő nyilvános elégetés, a rejtegetőkre 6 hónap börtön várt Haynau parancsa értelmében.

Az önálló magyar pénzügyeket felszámolták, de a költségvetés és a pénzkibocsátás alapelvei mai is érvényesek. Miként azt a későbbi pénzügyminiszter és kormányfő gróf Lónyay Menyhért megfogalmazta: „a takarékoság és jól rendezett állampénztár alapján képes egy kis állam is a nagy hatalmasságok közé emelkedni”.

Vas János